

Eğitim Kurumlarında İstenmeyen Davranışlar Sergileyen Öğrencilerin Tutum ve Davranış Sonuçları ve Çözüm Önerileri

Ferah Eryılmaz

Okul Öncesi Öğretmeni

evin_84_@hotmail.com, ORCID:0000-0009-8405-6531

Özet

Akranlar tarafından zorbalık, kısa veya uzun vadede birçok olumsuz fiziksel veya psikolojik etkiye sahip olabilen bir istismar türüdür. Zorbalıkla ilgili ilk çalışmalar 1970'lerde Norveçli psikolog Dan Olweus tarafından yapılmıştır. Olweus ilk olarak mob kelimesinden türetilen mobbing terimini zorbalığı tarif etmek için kullanmış ancak zamanla tam olarak anlamını karşılamadığına inanarak zorbalık terimini kullanmaya başlamış ve bu terim Türkçeye akran zorbalığı olarak çevrilmiştir. Olweus akran zorbalığını bir ya da daha fazla kişi tarafından tekrarlayıcı şekilde olumsuz bir davranışa maruz kalmak şeklinde tanımlanmıştır. Akran zorbalığı, ebeveynler tarafından çocuklar arasında doğal bir çatışma, şakalaşma, çocuklar arası oyun gibi görülüp yaratabileceği travmalar düşünülmeyp müdahale edilmeyebilir. Zorbalığa uğrayan çocuklar kaygı ve korku yaşayabilir, güvensiz ve terk edilmiş hissedebilir, yalnız ve mutsuz hissedebilir, sosyal izolasyon, içe dönüklük sorunları, utangaçlık, nevroz ve konsantrasyon bozukluğu yaşayabilir. Zorbalar, davranış kurallarını çiğneme ve dikkat eksikliği sorunları ile görülebilir. Okul hayatı açısından; devamsızlık, okulu bırakma isteği, etkilenenlerde akademik performansta düşüş görülebilir. Psikolojik açıdan zorbalığa uğrayan çocuklar; düşük benlik saygısı, düşük benlik saygısı, sosyal fobi, duygudurum bozuklukları, travma sonrası stres bozukluğu, uyku bozuklukları, yeme bozuklukları, kekemelik, dikkat eksikliği ve hareket bozuklukları, tik bozukluğu. Mağdur olmak, anksiyete bozukluğu ve depresyon

açısından da bir komorbidedir. Akran zorbalığını önlemek için birçok program geliştirilmiştir. Bu programlardan en bilineni Olweus tarafından geliştirilen “Olweus Zorbalığı Önleme Programı”dır. Bergen’de Olweus tarafından geliştirilen bu program hakkında kapsamlı araştırma; zorbanın/kurbanın sorunlarını %50 oranında azalttığını ve okuldaki sosyal iklimin daha olumlu hale geldiğini göstermiştir.

Anahtar Kelimeler: Eğitim Kurumları, Öğrenciler, İstenmeyen Tutum ve Davranışlar, Çözüm Önerileri

The Results of Attitudes and Behaviors of Students who Exhibit Undesirable Behaviors in Educational Institutions and Suggestions for Solutions

Abstract

Bullying by peers is a type of abuse that can have many negative physical or psychological effects in the short or long term. The first studies on bullying were conducted by Norwegian psychologist Dan Olweus in the 1970s. Olweus first used the term mobbing, derived from the word mob, to describe bullying, but over time, believing that it did not fully meet its meaning, he began to use the term bullying, and this term was translated into Turkish as peer bullying. Olweus defined peer bullying as being subjected to repetitive negative behavior by one or more people. Peer bullying may be seen by parents as a natural conflict between children, joking Dec Dec, play between children, and the traumas that it may cause may not be considered and not intervened. Children who are bullied may experience anxiety and fear, feel insecure and abandoned, feel lonely and unhappy, experience social isolation, introversion problems, shyness, neurosis and impaired concentration. Bullies can be seen with problems of breaking the rules of behavior and attention deficit. In terms of school life; absenteeism, the desire to drop out of school, a decrease in academic performance may be observed in those affected. Children who are psychologically bullied have low self-esteem, low self-esteem, social phobia, mood disorders, post-traumatic stress disorder, sleep disorders, eating disorders, stuttering, attention deficit and movement disorders, tic disorder. Being a victim is also a comorbidity in terms of anxiety disorder and depression. Many programs have been developed to prevent peer bullying. The most well-known of these programs is the “Olweus Bullying Prevention Program” developed by Olweus. Extensive research on this program, developed by Olweus in Bergen, has shown that it reduces the problems of the bully/victim by 50% and the social climate at school becomes more positive.

Key Words: Educational Institutions, Students, Undesirable Attitudes and Behaviors, Solution Suggestions

Giriş

Çalışmanın giriş kısmında temel kavramları kısaca açıklamakta fayda var:

Zorba

Bu, fiziksel veya psikolojik olarak zayıf olduğu düşünölen bir kişiye gözdağı veren kişidir (kişilerdir).

Kurban

Holiganlar tarafından zorbalığa uğrayan insanlar.

Zorba/Kurban

Zaman zaman zorbalık yapan, zaman zaman kurban olan tarafta olan kişilerdir.

Zorbalık farklı şekillerde gerçekteşebilir. Bu nedenle literatürde birçok farklı sınıflandırma bulunmaktadır.

Olweus (2003) zorbalık; İki kategoriye ayrılır: "doğrudan" ve "dolaylı" zorbalık. doğrudan zorbalık; Bir kişiyi açıkça hedef alan yüz yüze fiziksel ve sözlü saldırıları içerir. Dolaylı zorbalık ise iki tarafın yüz yüze gelmediği sosyal zorbalığı içerir. E

liot zorbalığı "fiziksel", "sözlü", "sosyal izolasyon/ilişkisel" zorbalık gibi gruplara ayırdı. ilişkilerde sosyal izolasyon/zorbalık; Görmezden gelme, oyuna katılmama, gruptan dışlama gibi davranışları içerir.

Maynard ve Joseph onları 4 sınıfa ayırdı: "fiziksel", "sözlü", "sosyal manipölasyon" ve "kişisel mülke saldırı".

Sosyal manipölasyon, arkadaşlıkları yok etmeyi amaçlayan bir sosyal ortamda yönlendirici eylemlerin performansını içerir.

Pishkin, zorbalığı "fiziksel", "sözlü", "söylenti yayma", "kişisel eşyalara zarar verme", "izolasyon" ve "cinsel" zorbalık olarak kategorize etti.

Zorbalığın Kavramsal Çerçevesi

Akranlar tarafından zorbalık; Bu, kısa veya uzun vadede birçok olumsuz fiziksel veya psikolojik etkiye sahip olabilen bir istismar türüdür. Zorbalıkla ilgili ilk çalışmalar 1970'lerde Norveçli psikolog Dan Olweus tarafından yapılmıştır.

Olweus ilk olarak mob kelimesinden türetilen mobbing terimini zorbalığı tarif etmek için kullanmış ancak zamanla tam olarak anlamını karşılamadığına inanarak zorbalık terimini kullanmaya başlamış ve bu terim Türkçe'ye akran zorbalığı olarak çevrilmiştir

Olweus akran zorbalığını "bir ya da daha fazla kişi tarafından tekrarlayıcı şekilde olumsuz bir davranışa maruz kalmak" şeklinde tanımlanmıştır.

Bir davranışa akran zorbalığı denmesi için şu özelliklerde olması gerekmektedir:

1. Tek sefer değil, tekrarlayan davranışlar olmalı,
2. Taraflar arasında güç dengesizliği var olup, psikolojik ya da fiziksel olarak üstün olan tarafından güçsüze uygulanmalı,
3. Zarar verme amacıyla yapılarak kasıt içermelidir.

Zorbalığın Sonuçları

Akran zorbalığı, ebeveynler tarafından çocuklar arasında doğal bir çatışma, şakalaşma, çocuklar arası oyun gibi görülüp yaratabileceği travmalar düşünülmeyp müdahale edilmeyebilir.

Ancak kısa ya da uzun vadeli dönemde akran zorbalığının sosyal, psikosomatik, fiziksel ve psikiyatrik bir çok sonucu karşımıza çıkabilir.

Bu sonuçlar genellikle zorbalığa maruz kalanın travmasına bağlı sonuçlar olmakla birlikte, zorbanın da uzun vadede yaşayacağı psikiyatrik hastalıkların habercisi olabilir.

Zorbalığa uğrayan çocuklar kaygı ve korku yaşayabilir, güvensiz ve terk edilmiş hissedebilir, yalnız ve mutsuz hissedebilir, sosyal izolasyon, içe dönüklük sorunları, utangaçlık, nevroz ve konsantrasyon bozukluğu yaşayabilir.

Zorbalar, davranış kurallarını çiğneme ve dikkat eksikliği sorunları ile görülebilir. Okul hayatı açısından; devamsızlık, okulu bırakma isteği, etkilenenlerde akademik performansta düşüş görülebilir.

Bunun yanı sıra birçok araştırmada en kötü akademik performans zorba/kurbanlarda görülmüştür.

Psikolojik açıdan zorbalığa uğrayan çocuklar; düşük benlik saygısı, düşük benlik saygısı, sosyal fobi, duygudurum bozuklukları, travma sonrası stres bozukluğu, uyku bozuklukları, yeme bozuklukları, kekemelik, dikkat eksikliği ve hareket bozuklukları (DEHB), tik bozukluğu. Mağdur olmak, anksiyete bozukluğu ve depresyon açısından da bir komorbiditedir.

Zorbalık, çocuklarda depresyon için önemli bir risk faktörü olarak görülmektedir.

Bazı araştırmalara göre zorbalık yapan çocuklarda kaygı bozukluğu gelişme riski yaşlılarına göre 2-3 kat, yetişkinlikte ise kaygı bozukluğu sıklığı artmaktadır.

Bir meta-analiz, zorbalığa maruz kalan çocuklarda psikotik semptomların da gelişebileceğini göstermiştir.

Ayrıca, zorbalığa uğrayan çocuklar gece idrar kaçırma, baş ağrısı, karın ağrısı, baş dönmesi, iştahsızlık ve yorgunluk gibi psikosomatik belirtiler de yaşayabilirler.

Zorba olan çocuklarda ilerleyen yıllarda antisosyal davranış, depresyon, psikotik belirtiler akranlarına göre daha sık olup, yetişkinlikte aile içi şiddet ve suça karışma görülebilmektedir.

Alkol-madde-sigara kullanımı gibi olumsuz davranışlar da zorbalarda sıklıkla görülür. Zorbalığa katılan bütün gruplarda suicid riski akranlarına göre yüksektir. Riski en fazla olan grup ise zorba/kurban grubudur.

Zorbalığın Çözüm Önerileri

Akran zorbalığını önlemek için birçok program geliştirilmiştir. Bu programlardan en bilineni Olweus tarafından geliştirilen “Olweus Zorbalığı Önleme Programı”dır.

Bergen’de Olweus tarafından geliştirilen bu program hakkında kapsamlı araştırma; zorbanın/kurbanın sorunlarını %50 oranında azalttığını ve okuldaki sosyal iklimin daha olumlu hale geldiğini göstermiştir.

Olweus Zorbalığı Önleme Programının 4 temel ilkesi vardır:

- 1) Yetişkinlerden dikkat, katılım ve ılımlı yaklaşım
- 2) Kabul edilemez davranışların net sınırları
- 3) Kabul edilemez davranış ve kural ihlalleri için cezai olmayan, fiziksel olmayan yaptırımların tutarlı bir şekilde uygulanması
- 4) Olumlu ve yetkili rol modelleri olan yetişkinlerin katılımı.

Günümüzde geliştirilen önleme programları da bu program temel alınarak geliştirilmiştir.

Sonuç

Zorbalık konusunda erkek ve kızlarda gözlenen değişimler, medyada sunulan rol modellerin saldırgan davranışlarının ergenler arasında saldırgan davranışı yayabilmesi ve bu saldırgan rol modellerin ağırlıklı olarak erkek karakterler olması ile açıklanabilir.

Erkek çocukların kız çocuklara göre daha fazla zorbalık davranışını gösterdiği sonucunun çıkmasının, kızların erkeklere göre zorbalık yaparken daha örtük yolları kullanmasından kaynaklandığı düşünülebilir.

Kız ergenlerin zorbalıkla başa çıkmak için daha çok birilerinden yardım isteme şeklinde sosyal destek davranışlarında buldukları, erkekler ergenlerin ise zorbalıkla başa çıkmak için daha çok karşı koyma şeklinde şiddete şiddetle cevap verme yolunu seçtikleri ifade edilmiştir.

Bu bilgilerden yola çıkarak erkek çocukların kız çocuklardan daha fazla zorbalık yapması durumu açıklanabilir.

Zorbalığı önlemek için öğretmen, öğrenci ve velileri içeren bütüncül ve uzun vadeli programlar geliştirilebilir.

Zorbalıkla mücadele çalışmalarının tüm okul çalışanlarından oluşan bir ekip tarafından yürütülmesi önerilebilir ve okullarda yaşanan zorbalık olaylarına karşı herkesin net bir tavır alması önerilebilir.

Empati, problem çözme, etkili iletişim gibi sosyal becerilerin öğretilmesi, zorbalığın önlenmesi ve zorbalıkla başa çıkma stratejilerinin öğrenilmesi için oluşturulacak programlara dahil edilebilir ve öğrenmede yaratıcı drama, rol oynama, tartışma gibi teknikler kullanılabilir.

Okullarda geleneksel cezalandırma yöntemleri yerine öğrencilerin davranış ve tutumlarını değiştirmeye yönelik modern yaklaşımlar kullanılabilir. Her okul, öğrencilere sunduğu hizmetleri ve okul politikalarını açıkça belirten kitapçıklar oluşturabilir.

Öğrenciler zorbalığa maruz kaldıklarının ya da zorbalığa maruz kalma sürecinde maruz kaldıklarının farkına varmazlar. Öğrencileri bu konuda bilinçlendirmek için bilgilendirme çalışmaları yapılabilir.

Zorbalığa uğrayan öğrencilere sosyal destek sağlanabilir.

Okullardaki zorbalık olaylarını belirlemek için periyodik değerlendirmeler kullanılabilir.

Çocuklarıyla konuşarak cep telefonlarını ve interneti kiminle, nerelerde, ne yaptıklarını, ne amaçla kullandıklarını öğrenebilirler.

Çocuklarına; empati kurma, kendini ifade etme, hayır deme, sınır koyma gibi beceriler kazandırma konularındaki eğitimlere dahil olunabilir.

Kaynakça

AKÇAN PARLAZ E, KARADEMİRÇİ E, ÖNGEL K, TEKGÜL N (2012). Adolescence period: physical growth, psychological and social development process. *Turkish Family Physician*, 3: 10-16.

ÇOKLUK Ö (2000). Örgütlerde tükenmişlik. C. Elma ve D. Demir (Ed.), *Yönetimde çağdaş yaklaşımlar*. Ankara: Anı Yayıncılık.

DAKE JA, PRICE JH, TELLJOHANN S, FUNK JB (2003). The nature and extent of bullying at school. *Journal of School Health*, 73: 173-181.

DAVIS HA (2006). Exploring the contexts of relationship quality between middle school students and teachers. *The Elementary School Journal*, 106: 193-223.

DEBARBIEUX E (2009). Okulda Şiddet, Küresel Bir Tehdit. (Çev.: İsmail Yerguz), İstanbul: İletişim Yayınları.

FARRINGTON DP (2005). Childhood origins of antisocial behavior. *Clinical Psychology Psychotherapy*, 12: 177-190. Erişim Adresi: [<https://onlinelibrary.wiley.com>]

FEKKES M, PIJPERS FI, VERLOOVE VANHORICK SP (2004). Bullying: Who does what, when and where? Involvement of children, teachers and parents in bullying behavior, *Health Education Research*, 20: 81-91.

FELIX ED, SHARKEY JD, GREEN, JG, FURLONG, MJ, TANIGAWA D (2011). Getting precise and pragmatic about the assessment of bullying: The development of the California Bullying Victimization Scale. *Aggressive Behavior*, 37: 234-247.

FIELDER RO (2006). The perceived parent child relationship and the effect on the child's pattern of negative peer interactions. Unpublished Doctoral d-Dissertation, Capella University, USA.

GÜNDAY S (2006). Beş ayda on dört öğrenci öldürüldü. *Hürriyet*. Erişim Adresi: [<http://www.hurriyet.com.tr/>] Erişim Tarihi: 9/10/2018.

HOUNDOUMADI A, PATERAKI L (2001). Bullying and bullies in Greek elementary schools: pupils attitudes and teachers, parents, awareness. *Educational Review*, 53: 19- 26. doi: <https://doi.org/10.1080/00131910120033619>

IDSOE T, SOLLI E, COSMOVICI EM (2008). Social psychological processes in family and school: More evidence on their relative etiological significance for bullying behavior. *Aggress Behav*, 34: 460-474.

KARTAL H, BİLGİN A (2008). Öğrenci, veli ve öğretmen gözüyle ilköğretim okullarında yaşanan zorbalık. *İlköğretim Online*, 7: 485–495.

LEE H (2005). Behavioral strategies for dealing with flaming in an online form. *The Sociological Quarterly*, 45: 385-403.

LINDZEY G, THOMPSON F, SPRING BJ (1988). Psychology, 3 rd Ed., New York: Worth Publ. Inc. Çeviri: ÇOK F.

LODGE J, FRYDENBERG E (2007). Understanding engagement in the middle years of school: Relationships with coping and wellbeing. Paper presented at the 42nd Australian Psychological Society annual conference, Brisbane, Australia.

MACKLEM GL (2003). Bullying and Teasing: Social Power in Children’s Groups. New York, NY: Plenum Publishers.

POYRAZ C (2016). Fiziksel Gelişim. Bölüm 3. Ed. Ergin H, Köseoğlu SA Gelişim Psikolojisi. Nobel, Ankara.

RANE TR, MCBRIDE BA (2000). Identity theory as a guide to understanding fathers’ involvement with their children. *Journal of Family Issues*, 21: 347- 366.

SALMONA S, TURNERAB S, TAILLIEUC T, FORTIER J, AFIFI TO (2018). Bullying victimization experiences among middle and high school adolescents: Traditional bullying, discriminatory harassment, and cybervictimization. *Journal of Adolescence*, 63: 29-40.

SANDBERG JF, YEUNG WJ, DAVIS KEAN PE, HOFFERTH SL (2001). Children’s time with fathers in intact families. *Journal of Marriage and Family*, 53: 136-154.

SULLIVAN M, HORNIG NC, PORSTMANN T, UHLMANN F (2004). Studies on substrate recognition by the budding yeast separate. *The Journal of Biological Chemistry*, 279: 1191-1196.

SÜTÇÜ Z (2015). Okul Terk Riski Ölçeğinin Geliştirilmesi. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

şAHİN F, BEYAZOVA U (2001). Çocuğun şiddetten korunma hakkı. *Milli Eğitim Online*. 151.

TIPPETT N, WOLKE D (2015). Aggression between siblings: Associations with the home environment and peer bullying. *Aggressive Behavior*, 41: 14-24.

TOTAN T, KABAKÇI ÖF (2010). İlköğretim ikinci kademe öğrencilerinde sosyal duygusal öğrenme becerilerinin zorbalığı yordama gücü. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 23(2), 575-600.

TUĞRUL B, ÇELİK (2002). Normal çocuklarla çalışan anaokulu öğretmenlerinde tükenmişlik. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2:(12).

TURAL HESAPÇIOĞLU S, YEŞİLOVA MERALER H, ERCAN F (2018). Bullying in schools and its relation with depressive symptoms, self esteem and suicidal ideation in adolescents. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 19: 210-216.

YANG SA, KIM DH (2017). Factors associated with bystander behaviorsof Korean youth in school bullying situations. A cross-sectional study. *Medicine*, 96: 1-7.

YAVUZER H (1998). Çocuk ve Suç. (9.Basım) İstanbul: Remzi Kitabevi.

YAVUZER H (2001). Yaygın Anne Baba Tutumları, Anababa Okulu. İstanbul: Remzi Kitabevi.